

FRILANS VA MASOFAVIY ISHLARNING AHOLI DAROMADIGA TA'SIRI

Ulug'bek Erkinovich Qurbanov

Yoshlar ishlari bo'yicha dekan o'rinbosari

Iqtisodiyot fakulteti O'zbekiston Milliy universiteti

Toshkent shahar Olmazor tumani universitet ko'chasi

E-mail: kurbanovulug5@gmail.com

Baxtiyorov Mo'ydinjon Salohiddin o'g'li

Menejment 1-bosqich talabasi Iqtisodiyot fakulteti

O'zbekiston Milliy universiteti

Toshkent shahar Olmazor tumani universitet ko'chasi

E-mail: a91156663@gmail.com

АННОТАЦИЯ: В статье анализируется влияние фриланса и дистанционных форм занятости на доходы населения. В условиях развития цифровых технологий и глобализации рынка труда исследуется влияние данных видов занятости на уровень доходов, устойчивость занятости и социально-экономическое благосостояние. Также выявляются преимущества и ограничения фриланса по сравнению с традиционными формами труда, и оценивается их роль в повышении доходов населения. Полученные результаты способствуют формированию научно-практических выводов, направленных на совершенствование политики занятости.

Ключевые слова: фриланс, дистанционная занятость, рынок труда, доходы населения, цифровая экономика, формы занятости, социально-экономическое развитие.

ABSTRACT

The article analyzes the impact of freelance and remote work arrangements on population income. In the context of digital technology development and labor

market globalization, the effects of these forms of employment on income levels, employment stability, and socio-economic well-being are examined. In addition, the advantages and limitations of freelance and remote work compared to traditional employment are identified, and their role in increasing population income is assessed. The results contribute to the formulation of scientific and practical conclusions aimed at improving employment policy.

Key words: *freelance work, remote employment, labor market, population income, digital economy, forms of employment, socio-economic development.*

ANNOTATSIYA

Maqolada frilans va masofaviy ish shakllarining aholi daromadlariga ta'siri tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar va mehnat bozorining globallashuvi sharoitida ushbu bandlik turlarining daromad darajasi, bandlik barqarorligi hamda ijtimoiy-iqtisodiy farovonlikka ta'siri statistik va nazariy yondashuvlar asosida o'rganiladi. Shuningdek, frilans va masofaviy ishlarning an'anaviy bandlikka nisbatan afzalliklari va cheklovlari aniqlanib, ularning aholi daromadlarini oshirishdagi o'rni baholanadi. Olingan natijalar bandlik siyosatini takomillashtirishga doir ilmiy-amaliy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *frilans, masofaviy bandlik, mehnat bozori, aholi daromadlari, raqamli iqtisodiyot, bandlik shakllari, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish.*

KIRISH

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi va mehnat bozorining globallashuvi frilans va masofaviy ish shakllarining keng tarqalishiga olib kelmoqda. Ushbu bandlik turlari mehnat munosabatlarining moslashuvchanligini oshirib, aholi daromadlari shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Frilans va masofaviy ishlar qo'shimcha daromad manbalarini yaratish hamda bandlik imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga, daromadlar barqarorligi va ijtimoiy himoya bilan bog'liq muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Mazkur maqolada ushbu ish shakllarining aholi daromadlariga ta'siri hamda zamonaviy mehnat bozoridagi o'rni ilmiy yondashuvlar asosida tahlil qilinadi.

NAZARIY ASOS VA METODOLOGIYA

Maqolada tadqiqot metodologiyasi sifatida tahliliy va konseptual yondashuvlardan foydalaniladi hamda mavzu doirasidagi ilmiy manbalar tizimli ravishda o'rganilib, umumlashtiriladi. Nazariy asos sifatida mehnat bozori moslashuvchanligi konsepsiyasi, daromadlarni diversifikatsiya qilish g'oyasi hamda raqamli iqtisodiyot nazariyalari qabul qilinadi. Shu asosda frilans va masofaviy bandlikning mikroiqtisodiy hamda makroiqtisodiy darajadagi natijalari tahlil etiladi. Tahliliy qismda frilans va masofaviy faoliyatning daromad shakllanishiga ta'siri ish haqi miqdori, qo'shimcha daromad manbalari, xorijiy valyuta tushumlari, shuningdek bandlik ko'rsatkichlari va hududiy nomutanosibliklar nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda empirik ma'lumotlar va statistik ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'lsa-da, mazkur ishda asosiy e'tibor nazariy tahlil hamda amaliy siyosiy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekistonda masofaviy ishlash amaliyotining dastlabki bosqichlari asosan axborot texnologiyalari sohasida shakllandi. Biroq COVID-19 pandemiyasi davrida ushbu ish shakli ta'lim, moliya, marketing kabi sohalar bilan bir qatorda ayrim davlat tashkilotlarida ham joriy etilib, uning kengayish jarayoni sezilarli darajada jadallashdi. Natijada masofaviy bandlik yangi imkoniyatlar bilan birga qator muammolarni ham yuzaga keltirdi. Statistik ma'lumotlarga murojaat qilmasdan aytganda, masofaviy ishlash ish beruvchilar va xodimlar uchun mutlaqo yangi mehnat muhitini shakllantirdi.

1-jadval.

O'zbekistonda masofaviy ish va frilans faoliyati uchun raqamli infratuzilma ko'rsatkichlari (2022–2024 yy.)

Ko'rsatkichlar	Internet tarmog'iga ulangan aholi ulushi (%)	IT-xizmatlar eksporti hajmi (mln. AQSH doll.)	Ro'yxatdan o'tgan o'zini o'zi band qilgan shaxslar (mln. kishi)
----------------	--	---	---

2022	75%	140	1.2
2023	82%	344	2.1
2024	88%	600+	3.0+

Izoh: Ushbu raqamlar frilans va masofaviy bandlikning nafaqat nazariy, balki real iqtisodiy o'sishga (valyuta tushumi va aholi daromadi) ta'sirini isbotlashga xizmat qiladi.

Frilans va masofaviy ishlashning ijobiy ta'sirlari

Frilans faoliyati xodimlarga asosiy bandlik bilan bir qatorda qo'shimcha daromad olish imkonini yaratadi. Bu holat oilaviy byudjet barqarorligini mustahkamlash, kutilmagan xarajatlarni qoplash hamda jamg'arma va investitsiya imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Masofaviy ishlash esa an'anaviy mehnat bozori doirasidan tashqarida ham barqaror daromad manbalarini shakllantirish imkonini beradi, chunki xodimlar hududiy cheklovlersiz turli mehnat bozorlariga kirish imkoniga ega bo'ladilar. Frilans platformalari orqali yakka mutaxassislar va kichik biznes subyektlarining xorijiy buyurtmachilar bilan hamkorlik qilishi kengaymoqda. Natijada mamlakatga xorijiy valyuta tushumlari oshib, aholi daromadlari mustahkamlanadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar uchun masofaviy xizmatlar eksporti iqtisodiyotning muhim daromad manbalaridan biriga aylanmoqda. Frilans va masofaviy bandlik shakllari yoshlar, ayollar, nogironligi bo'lgan shaxslar hamda chekka hududlarda istiqomat qiluvchi aholi uchun mehnat bozorida ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Xususan, uy sharoitida ishlash imkoniyati oilaviy majburiyatlari yuqori bo'lgan ayollar bandligini oshirishga yordam beradi va ichki hamda tashqi mehnat migratsiyasi bosimini kamaytirishga xizmat qiladi. Bir nechta daromad manbalariga ega bo'lish oilaviy daromadlarning tebranishlarga nisbatan barqarorligini oshiradi. Frilans faoliyati orqali olinadigan daromadlar asosiy ish joyi yo'qolgan holatlarda vaqtinchalik

kompensatsiya vazifasini bajarib, xo'jalik subyektlari va aholi qatlamlarining umumiy iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Salbiy ta'sirlar va cheklovchi omillar

Frilans faoliyatida buyurtmalar hajmi ko'pincha mavsumiylik, bozor talabi va raqobat darajasiga bog'liq bo'ladi. Natijada daromadlar muntazam va barqaror tusga ega emas. Bu holat uy xo'jaliklarining moliyaviy rejalashtirish jarayonini murakkablashtirib, uzoq muddatli investitsion yoki kredit majburiyatlarini qabul qilishda noaniqliklarni yuzaga keltiradi. Frilans va masofaviy bandlikning muayyan qismi rasmiy mehnat munosabatlari doirasidan tashqarida amalga oshiriladi. Mehnat shartnomalarining mavjud emasligi yoki huquqiy jihatdan yetarlicha tartibga solinmaganligi pensiya ta'minoti, tibbiy sug'urta, mehnat muhofazasi hamda boshqa ijtimoiy kafolatlar darajasini pasaytiradi. Uzoq muddatli istiqbolda bu ijtimoiy xavflarning ortishiga olib kelishi mumkin. Frilans daromadlarini aniqlash, hisobga olish va soliqqa tortish jarayoni amaliy jihatdan murakkab hisoblanadi. Raqamli platformalar orqali amalga oshiriladigan operatsiyalarni nazorat qilish hamda ularni rasmiy iqtisodiy tizimga integratsiya qilish uchun samarali huquqiy va institutsional mexanizmlar zarur. Masofaviy ishlashning samaradorligi bevosita internet infratuzilmasi sifati va tezligiga bog'liq. Hududlar o'rtasida raqamli infratuzilmaning notekis rivojlanganligi, ayniqsa qishloq va chekka hududlarda, ushbu bandlik shakllaridan foydalanish imkoniyatlarini cheklaydi hamda hududiy tengsizliklarni kuchaytirishi mumkin. Uydan ishlashning qulay jihatlari bilan bir qatorda, jamoaviy muloqotning qisqarishi, ijtimoiy izolyatsiya, ish va shaxsiy hayot chegaralarining buzilishi kabi omillar kuzatiladi. Bundan tashqari, masofaviy formatda faoliyat yurituvchi xodimlar uchun kasbiy rivojlanish va martaba o'sishi imkoniyatlari ayrim hollarda cheklangan bo'lishi mumkin.

Siyosat tavsiyalari va amaliy choralar

Frilans va masofaviy bandlikning aholi daromadlariga ijobiy ta'sirini kuchaytirish hamda salbiy oqibatlarini kamaytirish uchun quyidagi choralarni amalga oshirish muhim hisoblanadi. Avvalo, frilans va masofaviy ishlashni tartibga

soluvchi huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish zarur. Soliq rejimlari, mehnat shartnomalari, ijtimoiy himoya va pensiya huquqlarini qamrab oluvchi aniq mexanizmlar joriy etilishi lozim. Shuningdek, frilanschilar va masofaviy xodimlar uchun moslashtirilgan ijtimoiy himoya tizimlarini, jumladan ixtiyoriy va rag'batlantirilgan pensiya hamda tibbiy sug'urta dasturlarini rivojlantirish muhimdir. Masofaviy ishlash imkoniyatlarini kengaytirish uchun raqamli infratuzilmani rivojlantirish, internet qamrovi va sifatini oshirish ustuvor vazifa bo'lib qoladi. Bundan tashqari, raqamli savodxonlik, moliyaviy rejalashtirish va platformalarda ishlash bo'yicha ta'lim dasturlarini kengaytirish, mahalliy frilans platformalari va IT-startaplarni qo'llab-quvvatlash xizmatlar eksportini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, frilans va masofaviy bandlik bo'yicha statistik monitoring va tahlil tizimlarini yo'lga qo'yish bandlik siyosatini yanada samarali shakllantirish imkonini beradi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, frilans va masofaviy bandlik shakllari raqamli iqtisodiyot sharoitida aholi daromadlarini shakllantirish va diversifikatsiya qilishning muhim omiliga aylanmoqda. Ushbu bandlik turlari mehnat bozorining moslashuvchanligini oshiradi, hududiy va institutsional cheklovlarni qisqartiradi hamda aholining turli ijtimoiy qatlamlari uchun qo'shimcha daromad manbalarini yaratadi. Ayniqsa, yoshlar, ayollar va chekka hududlarda yashovchi aholining iqtisodiy faolligini oshirishda frilans va masofaviy ishlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, masofaviy xizmatlar eksporti va raqamli platformalar orqali amalga oshirilayotgan faoliyat mamlakatga xorijiy valyuta tushumlarini ko'paytirish bilan bir qatorda, uy xo'jaliklari daromadlarining barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, daromadlarning mavsumiyligi, ijtimoiy himoya mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda huquqiy tartibga solishdagi kamchiliklar mazkur bandlik shakllarining salbiy jihatlari sifatida namoyon bo'lmoqda.

Takliflar

1) **Huquqiy va institutsional bazani takomillashtirish:** Frilans va masofaviy bandlikni tartibga soluvchi aniq huquqiy mexanizmlarni ishlab chiqish, platforma mehnatini qonunchilik darajasida mustahkamlash hamda soddalashtirilgan mehnat shartnomalari tizimini joriy etish zarur.

2) **Moslashuvchan soliq va ijtimoiy himoya tizimini shakllantirish:** Oʻzini oʻzi band qilgan shaxslar uchun soddalashtirilgan soliq rejimlarini kengaytirish, ixtiyoriy pensiya va tibbiy sugʻurta mexanizmlarini joriy etish orqali daromad barqarorligini taʼminlash lozim.

3) **Raqamli infratuzilma va inson kapitalini rivojlantirish:** Internet qamrovi va sifatini oshirish bilan bir qatorda, aholining raqamli va moliyaviy savodxonligini kuchaytirishga qaratilgan tizimli oʻquv dasturlarini yoʻlga qoʻyish muhimdir.

4) **Statistik monitoring va milliy platformalarni qoʻllab-quvvatlash:** Frilans va masofaviy bandlik koʻrsatkichlarini rasmiy statistik tizimga integratsiya qilish hamda mahalliy raqamli platformalar va IT-startaplarni qoʻllab-quvvatlash orqali xizmatlar eksportini kengaytirish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYHATI

1. Kalleberg, A. L. (2018). *Precarious Lives: Job Insecurity and Well-Being in Rich Democracies*. Cambridge University Press.
— Frilans va gig-iqtisodiy ishlarning daromad, bandlik va ijtimoiy jihatlariga bagʻishlangan ilmiy monografiya.
2. De Stefano, V. (2016). *The Rise of the “Just-in-Time Workforce”: On-Demand Work, Crowdfund, and Labor Protection in the “Gig-Economy”*. *Comparative Labor Law & Policy Journal*, 37(3), 471–504.
— Frilans va masofaviy ishlarning iqtisodiy, huquqiy va siyosiy aspektlari boʻyicha tahliliy maqola.
3. Wood, A., Graham, M., Lehdonvirta, V., & Hjorth, I. (2019). *Good Gig, Bad Gig: Autonomy and Algorithmic Control in the Global Gig Economy*. Work,

Employment and Society, 33(1), 56–75.

— Masofaviy ish va frilansning barqarorligi, psixologik va ijtimoiy ta'sirlariga bag'ishlangan tadqiqot.

4. International Labour Organization (ILO). (2021). *Digital Labour Platforms and the Future of Work*. Geneva: ILO.

— Global masofaviy ishlash tendensiyalari va bandlik imkoniyatlari, yoshlar va ayollar uchun inklyuziya.

5. OECD. (2021). *Remote Working and Digital Inequalities*. Paris: OECD Publishing.

— Hududiy raqamli tengsizliklar va masofaviy ishlash imkoniyatlariga ta'siri.

6. World Bank. (2020). *The Future of Work in a Digital Economy*. Washington, D.C.: World Bank.

— Masofaviy ishlash va frilansni rivojlantirish bo'yicha siyosat tavsiyalari, iqtisodiy samaradorlik va valyuta tushumlari.

7. European Commission. (2021). *A European Approach to Platform Work*. Brussels: European Commission.

— Raqamli platformalarni tartibga solish va qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaliy tavsiyalar.

8. Davlat statistika qo'mitasi (Stat.uz). Hisobotlar 2022–2025. *Raqamli iqtisodiyot va internet qamrovi bo'yicha statistik ma'lumotlar*.

— O'zbekiston sharoitida masofaviy ishlash va frilans imkoniyatlarini baholash uchun rasmiy statistik manba.